

Maksim Gorki

LENİN'DEN ANILAR

telgrāfhane
yayınları

Vladimir Lenin öldü...

Düşmanlarının da kabul etme cesaretini gösterdiği gibi, dünya, onun ölümüyle birlikte çağdaşlarından çok daha üstün olan emsalsiz bir dehayı kaybetti. Çekoslovakya'da *Prager Tagelblatt** adıyla yayınlanan Alman burjuva gazetesine ait ve ana mesajı bu büyük şahsiyete duyulan hayranlık ve hürmet olan bir makalenin sonunda şöyle diyor; "*Büyük ve korkunç; ölümünde bile anlayışımızın ötesinde; işte Lenin böyledir.*" Bu makalede görünürün altında yatan hissin yalnızca kötü niyet olmadığı, "düşmanın cesedi her daim güzel kokar", minvalinde sinsi bir ifade taşımadığı açıktır. Bu his, yüce ama huzursuz bir ruhun gidişinden duyulan rahatlatma hissi de değildir. Bu, şüpheye yer bırakmayacak şekilde, insanlığın yüce bir insanla duyduğu gururdur.

Göçmen Rus gazeteleri ise Lenin'in ölümü hakkında, burjuva basınının, yaşamı korkusuz bir mantığın ve yaşama kararlılığının en önemli örneklerinden biri olan bu büyük şahsiyetin kıymetini bilip hak ettiği saygıyı gösterecek ne ahlaki cesarete ne de ifade yeteneğine sahiptirler.

Vladimir İlyiç Lenin'in nasıl biri olduğunu tarif etmek zorlu bir iş olurdu. Onun sözleri, tıpkı balıkların pulları gibi, dış görünüşünün bir parçasıydı. Söylediği her şeyin yalınlı-

* Prag Günlükleri.

ğı ve açıklığı, doğasının ayrılmaz bir bütünüydü. Başardığı kahramanca eylemlerin etrafında parlayan bir hale yoktu. Onunki Rusya'nın çok iyi bildiği türden bir kahramanlık-tı; dünyada adaletin mümkün olabileceğine dair sarsılmaz bir inanç taşıyan gerçek bir Rus devrimci entelektüelin, insanlığın mutluluğu için yaşamın tüm zevklerini elinin tersiyle ittiği, gösterişsiz, çetin, kendini feda ettiği yaşamıydı.

Ölümünün akabinde kedere boğulduğum zamanlarda onun hakkında yazdıklarım, aceleyle yazılmış ve yetersizdi. Patavatsızlık etmemek için yazamayacağım şeyler vardı ki bu oldukça anlaşılırdır. Lenin, keskin görülü ve oldukça bilge bir adamdı ve *"bir insan ne kadar bilgeyse, o kadar kederlidir."*

Her zaman çok ileriye görürdü, 1919 ve 1921 yılları arasında insanlarla tartışırken daha sonraki yıllarda neye dönüşeceklerine dair sıklıkla doğru bir öngöründe bulunurdu. Bu öngörüler her zaman insanların gururunu okşayan türden olmazdı ancak ne yazık ki birçok durumda Lenin'in şüpheli ifadeleri doğrulanmıştır.

İlk Karşılaşma

Geçmişe ait anılarımın tatminsizliği, mevcut birçok büyük boşluk ve tutarsızlık nedeniyle daha da artmıştı. Vladimir Lenin, şüphe ve güvensizlik dolu, açıkça düşmanlık ve hatta nefrete dayalı bir ortamda güçlü bir rahatlıkla öne çıkarken, benim Londra Kongresi'ne* başlamış olmam gerekiyordu.

* Rus Sosyal Demokrat Partisi'nin Londra'da 1907 yılında gerçekleştirdiği kongre.

Londra'nın kenar mahallelerindeki neredeyse gülünecek kadar süssüz, ahşap bir kilisenin çıplak duvarları, zavallı bir okulun sınıfı olabilecek kadar küçük, dar bir salonun kemerli pencereleri hâlâ canlı bir şekilde gözlerimin önünde.

Bu yerin kiliseye benzerliği, dış görüntüsüyle sınırlı kalmıştı. İçeride dini hiçbir ibare yoktu ve alçak kürsü bile salonun en sonunda değil, iki kapı arasındaki girişte duruyordu.

Lenin'le daha önce hiç karşılaşmamıştım ve onun hakkında gerektiği kadar okumamıştım. Ancak okuyabildiğim kadarıyla onu kişisel olarak tanıyanların hevesli anlatıları neticesinde ona karşı güçlü bir ilgi duyuyordum. Tanıştığımız zaman sıcakkanlılıkla elimi sıktı, meraklı gözleriyle beni süzdü ve önceden tanışıyormuşuz gibi bir ses tonuyla, şakayla karışık şunları söyledi; *"Geldiğinize çok memnun oldum. Sanırım atışmayı seviyorsunuz. Burada en iyisinden bolca olacak."*

Lenin'in böyle olacağını beklemiyordum. Onda bir şey eksikti. R harfini genizden yuvarlıyordu ve ellerini yeleşinin kollarına soktuğu tuhaf bir duruşu vardı. Bir şekilde fazla sıradandı, bir lider izlenimi yaratmıyordu. Okuyup yazan biri olarak böyle detayları hatırlamak zorundayım ve bu zorunluluk bazen beni bile rahatsız eden bir alışkanlık haline gelmiştir. G. V. Plekhanov* ilk tanışmamızda kollarını göğsünde kovuşturup, bana çalışmaktan yorgun düşmüş bir öğretmenin sınıfına yeni gelen bir öğrenciye bak-

* Georgiy Valentinoviç Plekhanov (1856 - 1918) Rus devrimci, Marksist teorisyen ve filozof. Rusya'da sosyal demokrat hareketin kurucusu ve kendini Marksist olarak tanımlayan ilk Ruslardandır. Lenin'in ilk çalışma arkadaşıdır, daha sonra Menşeviklerin lideri olmuştur. Savaş sırasında Rus emperyalist amaçlarını desteklemiştir ve Ekim Devrimi'nden sonra Sovyet Hükümeti'nin karşıtı olmuştur. (Ç.n.)

tığı gibi sert, hafif sıkılmış bir ifadeyle bakmıştı. Bana söylediği şeyler arasında aklımda kalan tek şey şu basmakalıp sözü olmuştu; “Eserlerinize hayranım” ve kongre boyunca ikimiz de birbirimizle samimi bir sohbet gerçekleştirme isteği duymadık.

Ama şimdi önümde kel kafalı, tıknaz, sağlam bir adam duruyordu; r harflerini genizden yuvarlayarak telaffuz ediyor, bir eliyle elimi tutarken diğeriyle Sokrates’e ait olabilecek alnını siliyor ve tuhaf, parlak gözleriyle bana ilgiyle bakıyordu.

Hemen *Ana* kitabımın eksiklikleri hakkında benimle konuşmaya başladı; belli ki S. P. Ladyzhnikov’a* ait kopyalardan birini okumuştü. Kitabı bitirmek için acele ettiğimi söyledim ancak neden acele ettiğimi söyleyemedim. Lenin başıyla onaylayarak açıklamayı kendisi yaptı; evet, bu kitapta aceleci davranmalıydım çünkü devrimci harekette bilinçsizce ve kaotik bir şekilde yer alan işçilerin çoğunun bu kitaba ihtiyacı vardı ve *Ana’yı* okumak onlara çok fayda sağlayabilirdi. “*Bu, dönemin ihtiyaç duyduğu kitaptı.*” Bana ettiği tek iltifat buydu, ancak benim için çok değerliydi.

Ardından bu işlerden anlayan bir tavırla kitabın başka dillere çevrilip çevrilmediğini, Rus ve Amerikan sansürüne uğrayıp uğramadığını sordu. Ona kitabın yazarının suçlanacağını söylediğimde, ilk önce yüzünü astı, ardından başını geriye atıp gözlerini kapattı ve tuhaf bir kahkaha patlattı. Bu kahkaha işçilerin dikkatini çekti ve sanırım yanımıza F. Uralsky ve üç kişi daha geldi.

Neşeliydim. Öğrendiğime göre organize olmuş bin beş

* 1917 Devrimi’nden önce bir yayınevi şirketinin başkanı.

yüz işçinin kongreye gönderdiği seçilmiş üç yüz partilinin ortasındaydım. Bütün parti liderleri, eski devrimciler, Plekhanov, Axelrod* ve Deutsch gözlerimin önünde duruyordu. Neşeli olmam gayet doğaldı ve memleketimden uzakta geçirdiğim iki yıl boyunca aşırı üzgün bir ruh haline büründüğümü eklediğimde okuyucu bunu anlayacaktır.

Alman Sosyal Demokratlarla Birlikte

Kederli ruh halim, neredeyse tüm Sosyal Demokratlarla tanıştığım ve August Bebel'le**, çok sağlam bir adam olan Singer'le*** ve diğer seçkin insanlarla yemek yediğim Berlin'de başladı.

Geniş ve rahat bir odada yemek yemiştik. Kanarya kafeslerinin üzerine zevkli, işlenmiş örtüler örtülmüştü ve yine işlenmiş koltuk örtüleri, oturan kişilerin başları koltuğu kirletmesin diye koltukların arkalarına kadar sıkıca geçirilmişti. Her şey eksiksiz ve özenliydi. Herkes vakur bir havayla yemek yiyor ve birbirine yine vakur bir havayla "Mahlzeit"**** diyordu. Bu benim için yeni bir kelimeydi ama "mal" kelimesinin Fransızcada "kötü" ve "zeit" kelimesinin de Almancada "zaman" anlamına geldiğini biliyordum; yani "kötü zamanlar".

* Paul B. Axelrod (1850 - 1928) 1905 yılından itibaren Rus Sosyal Demokrat Parti'de aktif olmuştur; savaş sırasında aşırı sosyal vatanseverdir; Bolşevik Devrimi'nden sonra General Wrangel'in halka ilişkiler sorumlusu olmuştur.

** August Ferdinand Bebel (1840 - 1913) Alman sosyalist politikacı ve gazeteci yazar. Almanya'da sosyal demokrat siyasi hareketin önde gelen fikir babaları arasında kabul edilir. (Ç.n.)

*** Paul Singer (1844 - 1911) Almanya'da sosyalist demokratik partinin başı çeken Marksistlerinden biriydi. August Bebel ile birlikte SPD partisinin eş başkanlığını öldüğü yıl olan 1911'e kadar yapmıştır. (Ç.n.)

**** Alm. Afiyet olsun. (Ç.n.)

Singer, Kautsky'den iki kez "romantik" diye bahsetti. Kemerli bir burnu olan Bebel ise bana biraz kendini beğenmiş göründü. Ren şarabı ve birası içtik. Şarap ekşi ve ılıktı. Bira güzeldi. Sosyal demokratlar Rus Devrimi ve partisi hakkında yüzlerini ekşiterek ve küçümsemeyle konuştular, ama kendi partilerine, Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne gelince her şey muhteşemdi! Genel bir kendini beğenmişlik havası ortama hâkimdi. Sandalyeler bile bu liderlerin onurlu kalçalarını ağırlamaktan keyif alıyor gibi görünüyordular.

Benim Alman Partisi'yle meselem hassastı. Daha sonra ünlene kıymetli bir üyesi olan Parvus* *Znaniye'den*** benim *Ayaktakımı Arasında* adlı oyunum için para toplama yetkisi almıştı. Bu yetkiyi 1902 yılında yasadışı bir ziyarette bulunduğu Sivastopol'un istasyonunda edinmişti. Topladığı para şu şekilde bölünüyordu; toplam paranın yüzde yirmisi ona, geri kalanın dörtte biri bana, dörtte üçü de Sosyal Demokrat Parti fonuna. Oyunum dört yıl boyunca Almanya'nın tüm tiyatrolarında sahnelendi, yalnızca Berlin'de beş yüzden fazla kez oynandı ve bunun sonucunda Parvus yüz binlerce mark toplamış olmalıydı. Ancak *Znaniye'ye*, K. P. Piatnitsky'ye*** para yerine, tüm parayı genç bir hanımefendiyle çıktığı İtalya tatilinde harcadığını neşeyle anlatan bir mektup gönderdi. Şüphesiz oldukça hoş geçen bu seyahat benim ilgimi sadece paranın benim payıma düşen

* Parvus (A.L.Helfand 1869 - 1924) tanınmış bir Marksist teorisyendi, Rus politik göçmen olan Parvus Alman sosyal demokrasisinde oldukça aktifti; savaş sırasında aşırı sosyal şovenizmi benimsedi ve Alman emperyalizmine birçok savaş anlaşmasıyla ilişkili ticari girişimlerinde aracılık yaptı.

** Bolşeviklerin yasal yayınevi.

*** Osip Aaronoviç Piatnitsky (1882 - 1938) Rus devrimci ve Sovyet politikacı. Uluslararası komünist hareketin başı çeken halk liderlerinden biriydi. (Ç.n.)

kısmıyla alakalı olarak çektiği için kendimde Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin Merkezi Komitesi'ne paranın geri kalanını sormak için yazma hakkını buldum. Onlarla S. P. Ladyzhnikov* aracılığıyla iletişime geçtim. Merkezi Komite, Parvus'un seyahati karşısında tepkisiz kaldı. Daha sonra partinin onu kınadığını öğrendim; açık konuşmak gerekirse kulağının çekildiğini görmek isterdim. Daha sonra Paris'teyken bana çok güzel ve genç bir kadını gösterip, Parvus'a İtalya tatilinde bu kadının eşlik ettiğini söylediler. "Çok güzel bir kadın," diye düşündüm, "gerçekten çok güzel".

Berlin'de birçok insanla tanıştım; yazarlar, sanatçılar, sanat ve yazı patronları... Hepsi de birbirinden kendini beğenmiş ve özgüvenliydi.

Amerika'ya Yolculuk

Amerika'da New York'un belediye başkanı veya valisi olma hırsına kapılmış bir sürü Morris Hillquit'ler** gördüm. Bir sürü insanla tanıştım ve bir sürü şeye tanıklık ettim fakat Rus Devrimi'nin bütünsel önemini anlayabilecek tek bir insanla dahi tanışmadım ve bu devrimin her yerde "Avrupa yaşamının sıradan olaylarından biri olarak" ve "sosyalizme sempati duyan güzel bir kadının" sözleriyle "her daim kole-
ra ya da devrimin kol gezdiği yerlerde" alışıldık bir durum olarak görüldüğünü hissettim.

* 1917 Devrimi'nden önce bir yayınevi sahibi.

** Morris Hillquit (1869 – 1933) Amerika Sosyalist Partisi'nin kurucu lideri ve New York'un Aşağı Doğu Yakası'nda önde gelen bir işçi avukatıydı. Sovyet rejimine ve komünizme karşıydı, karşı devrim akımlarını destekliyordu. New York belediye başkanlığına birden fazla kez adaylığını koymuş ve hatırı sayılır oy rakamlarına ulaşmıştır. (Ç.n.)

Bolşeviklerin fonlarına para toplamak için Amerika'ya seyahat etme fikri L. B. Krasin'den* çıktı. V. V. Vorovsky** sekreter ve toplantıları düzenleyen kişi olarak benimle gelecekti. İngilizceye hâkimdi fakat parti ona başka bir görev verdi ve onun yerini N. E. Burenin*** aldı. Burenin İngilizce bilmiyordu fakat yolda öğrenmeye başladı ve ülkeye vardığında da öğrenmeye devam etti.

Sosyalist devrimciler,**** seyahatimin amacını öğrenince bu seyahatime çocukça bir ilgi göstermeye başladılar. Çaykovski ve Zitlovksi, ben hâlâ Finlandiya'dayken yanıma geldiler ve paranın Bolşevikler için değil, "devrimin geneli" için toplanması gerektiğini söylediler. Herhangi bir "genel devrim" için para toplamayı reddettim. Ardından Amerika'ya Babuşka'yı***** da gönderdiler. Böylece Amerika'da belli ki iki farklı devrim için para toplayan birbirinden bağımsız ve hiç tanışmamış iki insan peyda oldu.

Elbette Amerikalıların hangisinin daha iyi ve daha gerekli olduğunu düşünmek için ne zamanları ne de istekle-

* Leonid Borisoviç Krasin (1870 - 1926) Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin ilk üyelerindendir. 1903 yılında yaşanan ayırmda Bolşeviklerin yana olur ve 1903 - 1907 yılına kadar Bolşevik Merkez Komitesi üyesi olmuştur. İktidarın alınmasından sonra 1924 - 1926 yılları arasında Tüm Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi olmuş Sovyet devlet adamı ve komünist siyasetçidir. (Ç.n.)

** Vatslav Vatslavoviç Vorovsky (1871 - 1923) Rus Bolşevik, Marksist devrimci, edebiyat eleştirmeni, yayıncı ve Sovyet diplomat. Vorovksy, 1923 Mayıs'ında İsviçre Lozan'da yapılan politik suikastların kurbanlarından biridir. (Ç.n.)

*** Nikolay Yevgenyeviç Burenin (1874 - 1962) Rus Bolşevik devrimci, yazar, konser piyanisti ve müzik koleksiyoncusu. Bolşeviklerin yasadışı operasyonları için çalışmıştır. (Ç.n.)

**** Rusya'da köylü partisi.

***** Rus Devrimi'nin "büyükannesi" olarak anılan Catherine Breshkovskaya'ya verilen takma isim, ("nine" anlamına gelmektedir-ç.n.). Savaş sırasında sosyalist bir vatansverdi, Kerensky tarafından destekleniyordu ve Ekim Devrimi'nin ardından Sovyet Birliği'nin en azılı düşmanlarından biri haline geldi.

ri vardı. Görünüşe göre Babuşka'yı önceden tanıyorlardı, Amerikalı arkadaşları geçmişte onun reklamını oldukça iyi yapmışlardı ve Çar yanlısı konsolos benim için bir komplo hazırladı.* Amerikalı yoldaşlar da Rus Devrimi'ni yerel ve geçici bir mesele olarak görüyor ve benim toplantılarda topladığım paraları "özgürce" harcıyorlardı, zaten genel olarak 10.000 doları geçmeyen, az bir meblağ toplayabilmişim. Gazetelere yazarak biraz para kazanmaya karar verdim fakat Amerika'da da bir Parvus vardı ve Amerika gezisi baştan sona başarısızlıkla sonuçlandı. Ama orada *Ana'yı* yazdım; belki de bu, bu gezide yapılan hataları ve eksiklikleri telafi eder.

Amerika'nın ardından İtalya'ya, Capri'ye gittim ve Rus kitaplarını ve gazetelerini okumaya daldım; bu da benim kederimi artırdı. Çekilen bir diş eğer bir şeyler hissedebilseydi, muhtemelen o da en az benim kadar yalnız hissederdi. Tanınmış insanların bir politik zeminden diğerine geçerkenki akrobatik yeteneklerine ve rahatlıklarına şaşıp kalıyordum.

"Her şey kaybedildi," diyorlardı. *"Herkesi ezdiler, yok ettiler, sürgün ettiler, hapse attılar!"*

Bu sözlerin çoğu gülünçtü fakat neşeden eser yoktu. Rusya'dan gelen yetenekli bir yazar, benim *Ayaktakımı Arasında* kitabımdaki Luke karakterine benzer bir rol oynadığını söyledi; süslü sözlerle genç insanların aklını çelmişim, onlar bana inanmıştı, sonra duvara toslamışlardı ve ben de kaçıp gitmişim. Bir diğeri benim "eğilimlere" yenik düştüğümü, "modası geçmiş" biri olduğumu söylüyor ve yal-

* Gorki'nin görevi açığa çıkar çıkmaz, evlilik ilişkileri baz alınarak ona karşı toplumsal bir boykot kampanyası düzenlendi. Otelinden ayrılmak ve bir arkadaşının misafirperverliğine sığınmak zorunda kaldı.

nızca “imparatorluğa özgü” olduğu için baleyı önemsiz buluyordu. Genel olarak bir sürü aptalca ve saçma şey söylüyorlardı ve sık sık Rusya’dan tehlikeli bir toz bulutunun geldiğini hissediyordum.

Sonra birden, sanki bir masal gibi, kendimi Rusya Sosyal Demokrat Partisi’nin kongresinde buldum. Elbette bu benim için muhteşem bir gündü!

Londra Kongresi’nde

Fakat benim neşeli ruh halim, ancak “zamanın düzeni” hakkında tartışmaya başladıkları ilk mitinge kadar sürdü. Bu tartışmaların harareti hemen hevesimi kırdı. Bunun sebebi partinin reformcular ve devrimciler arasında bölündüğünü hissetmem değildi, bunu 1903 yılında zaten fark etmiştim. Hevesimi kıran şey, reformcuların Lenin’e karşı takındıkları düşmanca tavidir. Bu tavırları, baskı altında olan eski bir hortumdan sızan suya benzeyen sözlerinde hissediliyordu.

Ne söylendiği değil, nasıl söylendiği önemlidir. Protestan bir papazınki gibi sıkı sıkıya iliklenmiş frak paltosu içindeki Plekhanov kongreyi başlatırken, fikirlerinin karşı çıkılamaz olduğundan emin olan, her kelimesi ve vurgusu büyük bir önem taşıyan bir vaiz gibi konuştu. Ustalıkla şekillendirdiği cümlelerini delegelere tepeden bakarak becerikli bir şekilde dile getirdi ve ne zaman Bolşevik sıralarında oturan biri ses çıkarsa veya yoldaşına bir şey fısıldasa, hemen duraksayıp, delip geçen bakışlarını ona yöneltti. Plekhanov, paltosunun düğmelerinden birini özellikle seviyor gibiydi, bir parmağıyla sürekli onu okşuyordu ve duraksa-